

Tidskrift för **KRIMINALVÅRD**

Nummer 2 • 2019 • Årgång 74

Brottsofferjourernas Riksförbund

- En inflytelserik organisation

Nytt fokus i rättsvården

- Brottsoffer och reparativ rättvisa

En vårdcentral för brottsoffer

- Rättsvårdens samarbetsprojekt

Lekmannaoövervakare

- Viktiga brottsförebyggare

Sluta skjut!

- Tillsammans mot grovt våld

Tidskrift för debatt om human kriminalvård

Grundad 1946 av Svenska Fångvårdssällskapet

Utkommer med fyra nummer per år.

- 3** Redaktören har ordet
- 4** Brottsofferjourernas Riksförbund
- 9** Nytt fokus i rättsvården
- 12** En vårdcentral för brottsutsatta
- 17** Brottsoffermyndigheten
- 19** Skyddsvärnet - Hjälp till självhjälp
- 20** Lekmannaövervakare
- 23** Sluta Skjut! - tillsammans mot grovt våld
- 25** Notiser

Tidskrift för **KRIMINALVÅRD**

NR 2 • 2019 • ÅRGÅNG 74

REDAKTIONENS ADRESS

Tidskrift för Kriminalvård
c/o Arne Bogren, Gotlandsgatan 84,
11638 STOCKHOLM
Arne Bogren, ansvarig utgivare

REDAKTION

Arne Bogren, redaktör
070 5802500 •

HEMSIDA

www.tfkriminalvard.org

UTFORMNING

Frans Schlyter

Manusstopp: nr 3 • 2019 är 15 aug 2019

Tidskriften utkommer med 4 nummer per år.
Prenumerationspris 200 kr per år.
Medlemskap privatpersoner inkl. **TfK** 150 kr per år.
Prenumeration och registerförändringar på
www.tfkriminalvard.org/prenumeration

Postgiro: 298060-5

Tryckeri: www.myran.biz

ISSN 0040-6821

Tidskrift för Kriminalvård utges sedan 1946 med Svenska Fångvårdssällskapet som ägare. Åsikter och idéer som framförs i signerade artiklar eller i intervjuer står helt för artikelförfattarens eller den intervjuades räkning.

Mer fängelse – fler brottsoffer

Vi har i ett flertal artiklar i tidigare nummer av tidskriften argumenterat för en översyn av påföljdssystemet för att minska antalet frihetsberövande påföljder.

En av de viktigaste frågorna för att hos allmänheten få en acceptans för en humanare kriminalvård är synen på brottsoffer. I den kriminalpolitiska debatten framförs ofta åsikten att ett långt fängelsestraff är en vinst för brottsoffret medan lågt straff medför ett ytterligare lidande för brottsoffret. Vi delar inte den uppfattningen. Mer fängelse ökar risken för återfall och därmed risken för att någon blir brottsoffer.

Alternativ till fängelse är en god brottsofferpolitik.

I detta nummer av TFK har vi valt att lyfta fram brottsofferfrågan ur ett antal aspekter. Stöd till brottsoffer, i olika former, går hand i hand med krav på mera rehabiliterande påföljder. Det gäller inte bara ekonomisk kompensation utan kanske i ännu större utsträckning stöd i rättsprocessen, möjlighet att bearbeta vad man utsatts för, medling eller andra metoder för att få svar på varför just jag blev utsatt.

Vi lever i en tid av förslag på straffskärpningar. Borttagandet av ”ungdomsrabatten” beräknas kosta 1000 fängelseår eller ca 1,1 miljarder kronor. 100 fängelseår motsvarar mer än den totala summan för statlig brottsskadeersättning.

Vill man minska kriminaliteten och risken att bli brottsoffer borde resurserna kunna användas effektivare.

En annan viktig fråga i det brottspreventiva arbetet är civilsamhällets roll. Därför lyfter vi i en artikel fram lekmanövervakarnas insatser i kriminalvårdens arbete.

Arne Bogren

arne.bogren@gmail.com

En inflytelserik organisation: Brottsofferjourernas Riksförbund 1988-2013

Av Kerstin Svensson och Carina Gallo

Kerstin Svensson

Carina Gallo

I april 2019 avled två personer som har haft stor betydelse för formeringen och utvecklingen av brottsofferstöd i Sverige, **Eva Larsson** och **Hans Klette**. De har båda haft ett långt och hängivet engagemang i Brottsofferjourernas Riksförbund, BOJ, som numera heter Brottsofferjouren Sverige. Eva Larsson hade centrala roller vid BOJs kansli, inte minst som förbundssekreterare och generalsekreterare 2001-2019. Hans Klette var förbundsordförande 1995-2008. Vi är mycket tacksamma för att vi haft möjligheten att möta dem och samarbeta i olika roller och sammanhang. Särskilt tacksamma är vi för att de medverkade och delade med sig av sina erfarenheter i forskningsprojektet ”Brottsofferjourernas Riksförbund – frågor, formering och fokus”, finansierat av Brottsofferfonden.

I denna artikel presenterar vi några av huvudresultaten från forskningsprojektet. För den som är intresserad av fördjupad information hänvisas till de publikationer som nämns efter artikeln. Projektet bygger på omfattande material från BOJs arkiv samt intervjuer med Eva Larsson och Hans Klette,

med nuvarande förbundsordförande sedan 2009, Sven-Erik Alhem, och med Björn Lagerbäck som var mycket aktiv i att etablera brottsofferjourerna och riksförbundet.

BOJ har varit en central och framgångsrik aktör i brottsofferfrågor. Organisationen etablerades under mycket kort tid, utan att det fanns någon yttre efterfrågan, och fick snabbt både inflytande i politiken och spridning över hela landet. Utöver att BOJ i sig är mycket intressant, avspeglar dess utveckling också samhällsutvecklingen och den kriminalpolitiska debatten.

Idén tar form

Låt oss börja från början. 1980 startades den första brottsofferjouren i Malmö av bland annat Björn Lagerbäck. Han var vid den tiden regionspsykolog i Kriminalvårdens Malmöregion och berättar: Min uppgift var bland annat som regionspsykolog att söka finna metoder för att förhindra återfall i brott. Och då dök det ju upp de här tankarna - - - om brottslingen förstod konsekvensen av brottet så skulle det kanske nå fram till någon som kände ånger.

Idén om att satsa på brottsoffer hade också en mer politisk dimension. Lagerbäck fortsätter:

Den andra bakgrunden, det var kanske lite allmänpolitisk i den bemärkelsen att jag var medveten om i den allmänna opinionens ögon, om man drev kriminalvården för långt, det vill säga i sin progressiva utveckling, så fanns det en risk för backlash om man inte samtidigt lyfte brottsoffer.

Den första brottsofferjouren i Malmö blev inte bestående, det var ytterst få personer som drabbats av brott som sökte upp den. 1982 gjorde Röda Korset ett motsvarande försök i Stockholm, men inte heller den jouren nådde brottsoffer i tillräcklig omfattning. Det var först när brottsofferjouren i Södertälje startade 1984 som stödverksamhet för brottsoffer kom igång på allvar. Södertäljelijouren startades av polisen Per Svensson och diakonissan Saara Bäckman och är den äldsta jouren i Sverige.

Stödverksamheter för brottsoffer hade etablerats i USA sedan mitten av 1970-talet och i England några år senare. Flera andra länder hade sett liknande verksamheter utvecklas i skiftet 1970/80-tal, t.ex. Tyskland, Österrike, Holland, Irland och Skottland. 1979 hade World Society of Victimology bildats. Frågan om brottsoffer var alltså på den internationella agendan, men i Sverige fick den inte riktigt fotfäste förrän i övergången till 1990-talet. Och det var framför allt Björn Lagerbäck och Per Svensson som drev frågan.

Ett riksförbund bildas och brottsofferjourer etableras

Den 5 september 1988 samlades representanter för de då fem lokala brottsofferjourerna i Sverige: Malmö, Södertälje, Borås, Sundsvall och Trelleborg till ett möte där

man beslutade att bilda ett riksförbund. Redan innan det första formella mötet ägde rum och förbundet formellt etablerades, var verksamheten i full gång. Lagerbäck och Svensson arbetade redan 1988-89 hårt för att få upp brottsofferfrågan på den politiska agendan och för att få stöd för etablering av jourer runt om i landet. Det visade sig vara mycket fruktbara initiativ. Inom loppet av bara några år hade brottsoffer kommit högt på den politiska agendan, jourer etablerats över hela landet och BOJ kommit att bli en central aktör i frågan.

Det var två huvudsakliga faktorer som gjorde det möjligt. Dels var det en tid när inte bara kriminalpolitiken utan även samhället i stort gick in i en stor omvandling. Dels drevs frågan av mycket engagerade och väletablerade personer. Björn Lagerbäck hade förankring i kriminalvård och försäkringsbranschen, han var psykolog och kunde argumentera utifrån människors behov och reaktioner. Per Svensson och Saara Beckman i Södertälje hade förankring i kyrka, polis och lokalpolitik. När dessa förankringar förenades i ett samarbete täckte man tillsammans en väsentlig del av de viktiga områdena för brottsofferfrågan. På så sätt kunde man ge organisationen en god yttre förankring och man kunde möta argument från flera olika sammanhang.

Medan Björn Lagerbäck var mycket aktiv i att kontakta externa aktörer, inte minst politiker såsom Justitieministern, var Per Svensson lika aktiv i att resa runt i landet och initiera etableringen av nya lokala jourer. På så sätt förankrades organisationen i landets alla delar. När beslutet togs att bilda ett riksförbund 1988 fanns fem jourer. Bara sex år senare, 1994, hade antalet jourer passerat 80.

Uppbyggnadsfasen

Under BOJs första år, när verksamheten i de lokala jourerna etablerades och byggdes upp, inrättades också sådant som idag tas mer eller mindre för givet. Den 22 februari 1989 hölls en manifestation för brottsoffer i Storkyrkan i Stockholm. Det var då en engångsaktivitet, men direkt efter föreslog Björn Lagerbäck den nybildade styrelsen att den 22 februari skulle bli "brottsofferdagen", vilket det blev. Han var också vid denna tid med i den europeiska organisationen The European Forum for Victim Services, och berättar hur han där lanserade brottsofferdagen:

Och sen så gav jag även en väldigt vacker beskrivning om hur det såg ut i Sverige, att i Sverige så tände vi ljus runt om i landet, att det var omfattande klockringning, tyckte de var jättefint. Det var ju inte så... så omfattande. Men så blev det då den internationella brottsofferdagen.

En annan, ytterst central, idé var att inrätta en form av fond som bland annat skulle finansiera jourernas verksamhet. Idén finns noterad i handlingar redan från 1988 och Lagerbäck lyfte återkommande fram denna idé. Med den borgerliga regeringen 1991-94, Gun Hellsvik som justitieminister och ambitioner om nytt fokus i kriminalpolitiken, fick brottsofferfrågan förstärkt politiskt stöd. Man kan säga att BOJ försåg politiken med argument och politiken försåg BOJ med resurser. 1994 togs beslutet om inrättande av en Brottsofferfond. Lagerbäck sade i intervjun: "Gun Hellsvik brukar säga att hon och jag har ett barn gemensamt, och det är Brottsofferfonden." Även om BOJ hade haft olika former av statligt stöd från 1989 innebar inrättandet av denna fond en tryggare och mer långsiktig finansiering.

Allt gick dock inte BOJs väg under uppbyggnaden. Framgångarna för jourerna i Södertälje berodde delvis på att man tog kontakt med brottsdrabbade och erbjöd stöd, man väntade inte på att de skulle kontakta jourerna. Detta upplägg kom från att Per Svensson i sin roll som polis hade hittat ett sätt att arbeta, där polisen lämnade över information om de som anmält brott till brottsofferjourerna. Jourerna kontaktade sedan brottsdrabbade och erbjöd stöd. Detta var inte okontroversiellt och redan 1989 lämnades en anmälan till JO från socionomstudenter som varit på besök på en av de första jourerna. I JOs utlåtande framgick att det var ett sekretessbrott från polisens sida att lämna ut uppgifterna. Polisen måste först tillfråga de som anmäler brott om deras namn får lämnas vidare, de måste själva få avgöra. Per Svensson accepterade inte denna tolkning. I flera skrivelser inom BOJ återkom han till JOs utlåtande och frågan om att nå brottsoffer är ständigt aktuell på såväl lokal nivå som på riksnivå. I ett internt PM 1991 skriver Svensson:

JO har ju inga direkta erfarenheter av vårt arbete. Brottsoffren har oftast svårt att vid anmälningstillfället ta ställning till om de behöver någon hjälp. Får man inte ett omedelbart samtal kring den emotionella upprördheten, föreligger en stor risk att den kan förbli obearbetad. Detta kan på sikt medföra en lägre livskvalité genom att psykiska resurser binds upp kring den outhärdade händelsen.

Det förekommer fortfarande att JOs utlåtande nämns inom BOJ. Detta är ett av många sammanhang där BOJ framträtt som både talesperson för de brottsdrabbade och lösning på de problem de lyft fram. Inte någon gång under brottsofferjourernas verksamhetstid syn några uttalade krav från brottsdrabbade om att denna verksamhet måste finnas.

Konsolideringsfasen

Efter 1990-talets uppbyggnad av jourer i hela landet, finansiering av verksamheten, gemensamma riktlinjer och utbildningar etc. följde det tidiga 2000-talets konsolidering av organisationen. Per Svensson, som varit mycket viktig för organisationens sammanhållning, avled 2001 och Eva Larsson som redan arbetat lång tid med utbildningsfrågor tog över rollen som förbundssekreterare. Som etablerad organisation behövde den passa in som en organisation bland andra.

Hans Klette var ordförande 1995-2008 och hade ett starkt engagemang i frågor om mänskliga rättigheter. Mänskliga rättigheter hade varit centralt för BOJ, liksom för brottsofferorganisationer i andra länder, utan att vara explicit uttalat. Eva Larsson beskriver det som att det var Hans Klette som gav mer tyngd åt frågan: ”Han drev ju verkligen mänskliga rättigheter på ett mycket tydligare och fokuserat sätt.” I intervjun summerar Klette det centrala i såväl BOJ som konventionen om mänskliga rättigheter med ”Vi är medmänniskor av lika värde som måste samarbeta för att överleva.”. Denna aspekt, att vara medmänniskor, är mycket central för BOJ. Det finns inte någon handling i arkivet eller utsaga i intervjuer som antyder att BOJ värderar människor olika. Det innebär också att man betraktar offer och förövare lika, så som människor. Båda ska ha rätt till stöd och hjälp och de ska inte ställas mot varandra. Sven-Erik Alhem uttrycker det i intervjun med ”rättsvetenskapen ska man respektera oavsett vem det är som är i fokus”. BOJ ser till händelsen, brottet, och att den ger offren erfarenheter som kan behöva bearbetas. Det är inte fråga om att man ”är” ett brottsoffer, brottsoffskapet är en erfarenhet från en specifik situation och den erfarenheten kan drabba vem som helst.

När BOJ 2005 antog ett policydokument

blev den inledande frasen:

”*Mänskliga rättigheter är grunden för allt vårt arbete*”. Denna fras fördjupades 2013 och blev till:

Mänskliga rättigheter är grunden för vårt arbete. Dessa gäller för var och en, oavsett etnisk tillhörighet, hudfärg, kön, språk, religion, sexuell läggning, könsöverskridande identitet, funktionsnedsättning, politisk uppfattning eller social ställning och fastslår alla människors lika värde och lika rättigheter.

I den fördjupade skrivningen preciseras alla de aspekter som lyfts upp i konventionen om mänskliga rättigheter. På så sätt är det ett förtydligande. Och samtidigt är det ett tecken på den utveckling som skett inom BOJ. Ursprungligen betonade BOJ stöd åt alla brottsoffer, och positionerade sig i relation till kvinnojourerna som bara erbjöd stöd till kvinnor utsatta för vissa typer av brott. Efter hand kom BOJ att steg för steg bli mer specificerade i vilka grupper som skulle prioriteras. Det handlade då främst om unga brottsoffer och om våldsutsatta kvinnor.

Relationen till kvinnojourerna har varit komplex genom hela BOJs historia. Utan att här gå in i detaljer i frågan vill vi helt kort nämna den process som utspelades några år in på 2000-talet. I debatten om våld mot kvinnor fanns å ena sidan en syn på våldet som ett strukturellt genusbaserat problem, å andra sidan en syn på våldet som ett relationellt problem mellan individer. Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (Roks) och den uppmärksammade rapporten *Slagen dam*, som publicerades 2001, hade det förra perspektivet. BOJ kom tillsammans med Sveriges Kvinnojourers Riksförbund (SKR, numera: Unizon), att företräda det senare och var mycket aktiva i

att sprida detta perspektiv. Eva Larsson skrev, med starkt stöd från BOJs styrelse, boken *Närhet som gör ont* 2003 och gav med det ett alternativ till det dominerande perspektivet. Boken skickades ut till alla centrala politiker. Efter regeringsskiftet 2006 vann det mer individinriktade synsättet stort inflytande och BOJ blev en viktig aktör inom stödfältet för våldsutsatta kvinnor. Återigen visade sig samspelet mellan brottsofferjourerna och politiken vara till gagn för båda parterns intressen.

Omstruktureringsfasen

När BOJ successivt blev en organisation bland andra ökade kraven på att fungera på samma sätt som andra för att få del av resurser. Det ledde till att BOJ liksom alla andra organisationer införde kvalitetssäkringssystem, mer omfattande dokumentation och statistik, mer samordning, minimikrav för att brottsofferjourer skulle få vara anslutna till riksförbundet osv. Eva Larsson beskriver i intervjun utvecklingen med

Ser man över tid så förändras ju samhället hela tiden och det är jätteviktigt att vi också måste vara med och utvecklas, i dialog och samverkan, att vi också anpassar och utvecklar oss i samklang med samhället. Om vi inte gör det så tror jag att då om 10 år då kanske inte Brottsofferjouren inte alls finns i den här formen.

På många sätt kan man se att pionjärtiden är förbi. BOJ är en etablerad part i den kriminal- och socialpolitiska debatten och har en stark röst i debatten. Nu handlar BOJs utveckling mer om att upprätthålla sin position och ett allt större förbundskansli som arbetar med de frågor som organisationen driver. I ungefär samma tid där vårt projekt tar sitt slut satsar BOJ på nytt.

I ett styrelseprotokoll 2012 skriver man:

”Vi bör tänka nytt. Vi måste vara aktivare. Vi måste arbeta mer förebyggande. Vi måste vara bättre på att ställa krav på olika samhällsfunktioner”. Engagemanget är fortsatt starkt i BOJ.

Varför har organisationen varit så framgångsrik?

För att kort sammanfatta BOJs ”framgångsrecept” och försöka förstå hur denna organisation lyckats etablera sig utan att det funnits någon yttre efterfrågan, kan vi peka på att de genomgående arbetat med enkla, tydliga och sammanhållna budskap, förankrade inåt och utåt. De har aldrig ställt människor emot varandra, utan i stället hävdat mänskliga rättigheter och människors grundläggande behov, inte minst emotionella behov. Det har underlättat att få ett mycket brett politiskt stöd. BOJs initiativ har varit välkomnade av olika regeringar, men de har framför allt fått skjuts i sin verksamhet och finansiering under borgerliga regeringar. De har gett argument för förändringar i kriminalpolitiska frågor och funnits som en lösning på de problem de själv lyft upp. ■

Referenser:

Gallo, C. & Svensson, K. (2019) *Victim Support and the Welfare State*. Abingdon: Routledge.

Svensson, K., & Gallo, C. (2018). *En organisation med en tydlig karta. Formering, frågor och fokus i Brottsofferjourernas Riksförbund 1988-2013*. Research Reports in Social Work; Vol. 2018, Nr. 3. Lund: Lunds universitet : Socialhögskolan.

Tillgänglig: https://portal.research.lu.se/ws/files/46028762/RRSW_2018_3_N_t.pdf

Nytt fokus i rättsvården

Med anledning av att professor emeritus i straffrätt Hans Klette avled i april 2019 publiceras här åter en artikel som publicerades i Tidskrift för Kriminalvård 2010 nr 1-2.

Sedan några hundra år är fokus för rättsvården helt inriktat på gärningspersonen.

Av Frans Schlyter och Hans Klette

På landskapslagarnas tid var fokus ett annat.

I en gammal landskapslag som *Visby stadslag* står det:

Kapitel 36 ” *Om dem som bliva gripne på färsk gärning* ” ” *Varder en man gripen på färsk gärning i dråp, den har förverkat sitt liv, om han ej kan förlika sig med den dödes nästa fränder, om de är närvarande, ...* ”

På den tiden var rättssystemet huvudsakligen upplagt som en förhandling mellan gärningspersonens och brottsoffrets släkt. Under medeltiden ”stals” förhandlingen först av kyrkan och sedan staten. Rättsprocessen kom uteslutande att bli en sak mellan gärningspersonen och samhället.

Att rättsprocessen är helt fokuserad på gärningspersonen får en del konsekvenser.

En är att gärningspersonen gör allt för att dölja vad som verkligen hänt i hopp om att få så lindrigt straff som möjligt.

En annan är att brottsoffret lämnas att självt hantera skadan av brottet. Brottsoffret som kränkts genom brottet kommer under processen som följer att kränkas ytterligare bl.a. genom att hela sanningen vad som verkligen hänt sällan kommer fram.

Brottsoffret i fokus– reparativ rättvisa

Här väcks tanken på nytt fokus med drag av de gamla landskapslagarna och inspirerat av den växande tanken på en reparerande rättvisa (Restorative Justice) och Afrikas annorlunda sätt att se på straff.

Med brottsoffrets väl som huvudinriktning i rättsprocessen skulle arbetet i första hand ut på att reparera den skada brottet har medfört. Vad som ska hända med gärningspersonen blir till viss del beroende av hur

” *Tänk om brottslingen kunde påverka strafflängden genom att lägga alla korten på bordet och aktivt delta i medling!*

han/hon själv medverkar till att ”lägga alla kort på bordet” och ta ansvar för sina handlingar.

Fram för sanningen

Mordrättegångar kan se ut att ha fått en för rättssystemet lyckad upplösning. Gärningspersonen döms till livstid. Trots denna framgång innehåller rättsprocessen ofta ett stort misslyckande: De anhöriga är inte nöjda. Sanningen om vad som hänt har inte kommit fram. Sorgarbetet får förhinder. Fantasier om vad som verkligen hänt följer anhöriga resten av livet.

Med nuvarande rättssystem är det förstärkt att gärningspersonen medverkar så lite som möjligt. Försvaret tillvarar den misstänktes intressen genom att lyfta fram allt som kan få rätten att börja tvivla på åklagarens version.

Med brottsoffrens bästa för ögonen skulle istället gärningspersonens möjligheter till ett kortare straff vara att medverka i utredningen och vara mån om att alla smärtsamma detaljer redovisas på ett trovärdigt sätt. När brottsoffret och gärningspersonens olika versioner av vad som hänt börjar närma sig varandra är detta första delen i en läkningsprocess och upprättelse. Nästa del av upprättelsen kommer vid rättegången då allt fastställs offentligt och straff utmåts.

Gärningspersonens familj och vänner är också offer. Det finns ofta okända offer som lider i tysthet. Tänk om brottsoffer redan före rättegången fick möjlighet att beskriva för gärningspersonen vidden av brottet och vilka konsekvenser det fått.

Om brottsoffer och gärningspersoner kan mötas i en reparerande process vet vi från forskning att offrets hämndbegär minskar radikalt. Relationsvåld har kunnat repareras med minimalt kvarvarande hämndbegär från offrets sida (10%) trots att brottet inte

lett till rättegång. Hos en kontrollgrupp utan reparationsmöten men med sedvanlig rättegång fanns däremot hämndbegäret kvar hos 45% av offren.

” *Rättegångar verkar inte alltid vara den bästa lösningen om man värnar om offren*

Rättegångar verkar inte alltid vara den bästa lösningen om man värnar om offren summerade professor Lawrence Sherman på en föreläsning under Criminology Symposium i Stockholm 2008.

Offren själva är oftast mer intresserade av att sanningen redovisas och få samhällets erkännande genom högre brottsskadeersättning än att gärningspersonen ska sona viss längre tid i fängelse. Ett år i fängelse kostar ca 1 000 000 kronor.

Många av kriminalvårdens klienter är själva offer för allvarliga brott. Ett nytt fokus skulle kunna bryta den spiral av nya hämndbrott som en kränkning kan generera. Utvecklingen från offer idag till gärningsman imorgon som vi ibland kan se måste brytas. Det paradoxala är att gärningspersonens återfallsrisk minskar genom satsning på offren.

Samverkan över gränserna i en Rättsvårdcentral

Tänk om rättsvårdens skilda yrkeskategorier kunde samlas under ett tak – i en rättsvårdcentral.

Om man drabbats av brott så går man till ”**Rättsakuten**”.

På Rättsakuten får man träffa specialutbildad personal som vet vad som behövs för att skadan ska börja läka och som har resurser till det. På Rättsakuten arbetar flera yrkesgrupper i team.

Där finns åklagare, poliser, kriminalvårdare, medlare, psykologer, psykiater, sjuksköterskor, socialarbetare, jurister med människokunskap, försäkringstjänstemän, frivilliga med erfarenhet från brottsofferjourverksamheten (BOJ), m.fl. Det ideella arbete som idag läggs ner i brottsofferjourverksamheten måste få finnas kvar eftersom resurserna inte heller här under överskådlig tid kommer att räcka till.

Reparerande möten

På Rättsakuten kan medlare arrangera reparerande möten mellan offer och gärningsperson.

En omläggning av rättsprocessen skulle under en av forskare övervakad försöksperiod kunna påbörjas för vissa brottstyper t.ex. relationsvåld, personrån, misshandel, bostadsinbrott och sexualbrott.

” Vi vill hävda att den som borde vara huvudperson i rättsvården brottsoffret, har resursmässigt övergetts av samhället.

Hur kan rättsvården se ut i framtiden?

Vi vill hävda att den som borde vara huvudperson i rättsvården, brottsoffret, har resursmässigt övergetts av samhället.

Det behövs inspirerande alternativ till längre straff som hittills setts som huvudvägen till framtiden men som stjäl stora resurser. Det är dags att överväga deltidspensionering av det några hundra år gamla fängelsestraffet och prova nya grepp – t.ex. rättsvårdscentraler med samlad kompetens för brottsförebyggande, reparerande rättsvård, mer frihetsberövande utanför anstalt med modern GPS-teknik och hemrättsvård!

Att ett system som här beskrivs kanske inte fungerar för alla brottstyper bör inte hindra en rättsvård värd namnet att starta försöksverksamhet för att göra både offret och gärningspersonen mer delaktiga i rättsprocessen.

Om man vill *maximera humanismen* och effektivare förebygga brott är den internationella utvecklingen mot att sätta brottsoffret i centrum det mest spännande och lovande. ■

Hans Klette

professor emeritus i straffrätt, tidigare ordförande i Brottsofferjourernas Riksförbund under 14 år

Frans Schlyter

tidigare utredare på Utvecklingsenheten, Kriminalvården Huvudkontoret.

Tänk om det fanns en vårdcentral för brottsutsatta!

Här utvecklas vidare den idé som Hans Klette och Frans Schlyter skrev om för snart 10 år sedan.

Tänk om det någonstans i Sverige gick att genomföra ett forskningsstött försök med en vårdcentral för dem som utsatts för brott och som inte mår bra.

En samarbetscentral med alla rättsvårdare som finns kring brottsutsatta och brottsoffer och som där samverkar under "samma tak" med syfte att de snarast ska må så bra som möjligt.

Vårdcentralen har fått namnet Rättsvårdcentral.

Av Frans Schlyter

Alla rättsvårdens aktörer i samhället skulle i en rättsvårdcentral bidra med resurser ur den egna organisationen för att samlat arbeta för ställa tillrätta det som blivit skadat vid brottet.

Kriminalvårdens Frivård startade som stödjande s.k. skyddsvärnsföreningar med volontärer som tog hand om frigivna fångar och blev så småningom en professionell Frivård. En viktig del av volontärarbetande lekmannaövervakare finns kvar.

På samma sätt skulle brottsofferjourenas arbete kunna utvecklas till en professionell organisation där en viss del av volontärarbete måste få finnas kvar av resurs- och kompetensskäl och för den viktiga lekmanna-delaktigheten.

De brottsutsattas situation i fokus

Rättsvårdcentralens grundtanke finns idag i t.ex. Barnahus Linköping, men omfattar i detta förslag alla brottsutsatta och brottsoffer – inte endast barn som utsatts för sexuella övergrepp.

Försoningsprocessen i Sydafrika och Rwanda är också en inspirationskälla.

” Rättsvårdcentralen är ett annat sätt att tänka kring brott och hur brott kan förebyggas.

Den reparativa rättsprocessen omfattar även förövaren som också påverkats på olika sätt och behöver återföras in i samhällsgemenskapen. Det återfallsförebyggande arbetet är viktigt för alla inblandade.

En förövare som arbetar med skammen och tar ansvar för sin del i dramat skapar goda förutsättningar för en bra försoningsprocess.

” *Möten mellan gärningsperson och brottsoffer måste kunna få bli till viktiga steg i bådas rehabilitering.*

Många påverkas mer eller mindre allvarligt av brott ...

Utsatta för brott är inte bara den direkt drabbade utan även anhöriga till brottsutsatta, anhöriga till gärningspersonen, vänner, grannar, blåjuspersonal och andra som påverkas av ett brott på olika sätt.

Påverkas ditt liv negativt av ett brott så kan du få hjälp på rättsvårdcentralen.

På rättsvårdcentralen ska du möta personal som är utbildad för att hjälpa dig minimera den skada som uppkommit genom brott.

Syfte med en rättsvårdcentral

Syftet är att genom s.k. Reparativ Rättvisa stödja brottsutsatta och gärningspersoner genom hela rättsprocessen med målet att de snarast ska må så bra som möjligt och därigenom förhindra att den som utsatts för brott inte utvecklas till ett brottsoffer samt förebygga framtida ohälsa och återfall i brott.

Tänk om det fanns ett första forskningsstött försök med en rättsvårdcentral!

Ett första försök och utveckling som stöds av staten.

Där samverkar socialförvaltning, landsting, polisen, kriminalvården, brottsofferjouren, skolförvaltning, försäkringskassan, försäkringsbolagen, m.fl.

Forskare följer verksamheten

Brottsofferappen

Stiftelsen Tryggare Sverige är en partipolitiskt och religiöst obunden NGO (non governmental organization) som drivs i form av en allmännyttig stiftelse av folkrörelsekaraktär. De har utvecklat Brottsofferappen.

Brottsofferappen borde kunna utvecklas till app där man i likhet med de vårdappar som finns direkt kan få kontakt med utbildad vårdpersonal.

” *Brottsofferappen - rättsvård i mobilen - Din smarta rättsvårdcentral.*

Träffa rättsvårdare eller psykolog inom 30 minuter utan att behöva köra in till storstaden.

Rättsvårdcentralen kan inte finnas fysiskt i *en* enda byggnad. Den bör finnas i olika lokaler beroende på brottskategori.

Brottsutsatta behöver få svar på:

- Varför drabbades just jag
- Vad har hänt
- Få den egna upplevelsen/berättelsen verifierad av gärningspersonen
- Få händelsen dokumenterad av samhället
- Vad finns det för garantier för att jag inte råkar ut för det en gång till
- Hur ska jag kunna må bra igen
- Hur får jag stöd i försoningsprocessen

Hur får man kontakt med rättsvårdcentralen?

- Beställa tid via en hemsida.
- Bli vägledad av polisen
- Få ett planerat eller akut hembesök
- Bli anvisad av t.ex. primärvården
- Ringa en telefonjour

Vilka går till rättsvårdcentralen?

- När man blivit utsatt för brott och behöver en personlig kontakt utöver polisens utredare
- För att delta i stödjande gruppverksamhet
- Medling
- Vittnesstöd
- Exit – avhopparverksamhet

Vilken personal kan finnas på rättsvårdcentralen?

- Mobil jour för hembesök på brottsplatsen
- Team för: inbrott, våldsbrott, sexualbrott, hatbrott, hedersrelaterat våld, bedrägerier, osv. Olika brott kräver olika kompetenser.
- Traumagrupp
- Brottsofferjourens erfarna lekmän
- Försäkringshandläggare
- Kommunens biståndshandläggare
- Brottsofferfondens representant
- Medlare
- Vittnesstödjare
- Personal som tar personlig kontakt via videofunktion i Rättsvårdappen
- Forskare

Hur ser verksamheten ut?

Där finns personal som **ser och lyssnar** på brottsutsatta och agerar utifrån sin kompetens

Medling i brott för unga och gamla före rättegång och efter rättegång

Vittnesstöd

Självhjälpsgrupper för brottsoffer:

Kvinno- och mansvåldgrupper

Stöd till barn som blivit vittne till våld i hemmet

Avhopparverksamhet

Stöd till barn som har en förälder i fängelse

Stöd till förövare som har en egen brottsofferproblematik

Yrkesgrupper på rättsvårdcentralen

Till rättsvårdcentralen verkar/finns knutna mer eller mindre aktivt, socialarbetare, polis, kriminalvårdare, psykolog, psykiater, allmänläkare, rättsläkare, sjuksköterska, medlare, terapeuter av olika slag, försäkringshandläggare, BOJs frivilliga, jurister, andliga ledare, mfl.

Forskare

Vinster med en rättsvårdcentral?

- Brottsutsatta mår bättre när skadan repareras och kan slippa bli brottsoffer
- Reparativ rättvisa förebygger framtida psykisk- och fysisk ohälsa
- Vikten av brottsoffrens tillfrisknande uppmärksammas
- Brottsutsatta används inte bara som ett argument för längre straff med efterföljande glömska
- Brottsoffer som inte hämnas förebygger brott
- Fokus i rättsprocessen kan i framtiden komma att ändras från förövare till brottsutsatta
- Det cementerade fokus som hittills varit på gärningspersonen luckras upp
- Gärningspersonens egen brottsoffer-situation kan börja hanteras för att förebygga fortsatt brottslighet

- Rättsvårdens olika aktörer får ett *meningsfullt samarbetsprojekt* att samlas och samordna sig kring. En ständigt pågående samarbetskonferens!
- Fler skulle med tiden förstå vem som är *huvudpersonen i rättsprocessen*.
- Brottsofferjourerna skulle professionaliseras men ändå behålla det nödvändiga engagemanget från lekmän.
- Brottsoffer utan väl fungerande socialt nätverk är än mer i behov av en fungerande rättsvårdcentral
- Genom hemsidan och en app med videosamtalsfunktion kan även brottsutsatta i glesbygd lättare få stöd
- Fler yrkesgrupper än jurister skulle kunna få ett avgörande inflytande i rättsprocessen
- Du kan kanske se fler vinster?

” *Både straffets längd och tid för villkorlig frigivning borde kunna påverkas av om gärningspersonen lägger alla korten på bordet och medverkar till att konfronteras med den brottsutsatte.*

Vad kostar det?

Stödet till brottsutsatta idag är mindre än vad 100 fängelseår kostar.

” 1000 fängelseår kostar mer än vad som satsas på brottsoffer idag.

Ett vanligt sätt att tänka hur brott kan förebyggas är ”mer tid i fängelse” - längre fängelsestraff. Det ska ge brottsoffren mer upprättelse.

Tänkesättet är resurskrävande eftersom fängelse kostar 1 miljon kronor per år per intagen.

Det är vidare kontraproduktivt eftersom fängelse kan ofta fungera som en brotts-högskola

” Husarrest med elektronisk fotboja är ett betydligt billigare och bättre alternativ till fängelse

En dryg miljard planerar i skrivande stund riksdagen att lägga på fler fängelseår för unga som befinner sig i gymnasieåldern genom att avskaffa straffrabatten för unga.

Det är en reform som kriminologer avråder från. Den riskerar på sikt att öka brottsligheten. Men eftersom många, utom den kriminologiska vetenskapen tror sig veta att längre fängelsestraff är bra och kriminologiska forskningen inte alltid når fram till lagstiftarna så kommer nog reformen att genomföras.

En miljard kronor bör räcka till många välbehövliga rättsvårdcentraler.

Utredning behövs

För att detta förslag till ett första försök att utveckla en rättsvårdcentral behövs bland annat en utredning hur redan existerande verksamheter för brottsutsatta påverkas av förslaget. Brottsofferjourer, kvinnohus, barnahus, medling m.fl. verksamheten får naturligtvis inte försämrats på något sätt.

Brottsofferfrågan är svår eftersom brottsoffren ser så olika ut. Olika brottsutsatta riskerar att utnyttjas politiskt och utnyttjas redan politiskt på ett sätt som knappast gynnar frågan hur vi ska kunna minska det lidande som brott orsakar.

En utredare skulle kunna samla alla olika delar av rättsvården för att fokusera på hur arbetet med huvudpersonen i rättsvården ska se ut i framtiden.

Efter att ha arbetat i kriminalvården hela livet så vet jag att verkliga förändringar tar tid.

Att ändra tänkesättet kring brott och straff kommer att ta många, många år. ■

Titta gärna på

<https://www.forsoningsgruppen.com/>

<http://restorativejustice.org>

<https://tryggaesverige.org/>

Skriv till Tidskrift för Kriminalvård och berätta hur du ser på detta förslag och hur du vill lindra det lidande som brott orsakar.

Brottsoffermyndigheten

Nedanstående beskrivning av Brottsoffermyndigheten är till största delen hämtad från myndighetens årsredovisning 2018.

Av Arne Bogren

Brottsoffermyndigheten har nationellt ansvar för fyra verksamhetsområden: handlägga ärenden om brottsskadeersättning, administrera Brottsofferfonden, vara ett kunskapscentrum och kräva tillbaka utbetald brottsskadeersättning av gärningspersoner.

Brottskadeersättning

Brottskadeersättning är en ersättning från staten som brottsoffer kan ha rätt till om en gärningsman inte kan betala skadestånd och det inte heller finns någon försäkring som ersätter skadan helt. Brottskadeersättning kan också bli aktuell om en gärningsperson inte kan identifieras eller lagföras. Ersättningen täcker framför allt personskador och kränkning.

Antalet ansökningar om brottsskadeersättning ligger 2018 i nivå med närmast föregående år. Antalet avgjorda ärenden har dock minskat. En del av förklaringen till detta är att särskilda resurser har säkerställts för att handlägga de ärenden som rört anspråk på brottsskadeersättning efter den i juni 2018 avslutade rättegången gällande

terrorattentatet på Drottninggatan i Stockholm. Majoriteten av kända brottsoffer för terroristattacken har under året fått sina anspråk på brottsskadeersättning reglerade.

I början av året infördes en möjlighet att lämna brottsskadeersättning för brottet grovt förtal. Ett antal fall har beviljats ersättning under året. Den genomsnittliga ersättningsnivån för dessa ärenden låg för 2018 på drygt 64 000 kronor. Samtliga fall som beviljats ersättning har avsett utsatta kvinnor eller flickor och i hälften av fallen har brotten bestått i att integritetskänsligt material spridits på internet av tidigare partner.

Brottskadeärenden handläggs på brottsskadeenheten. I de flesta fall avgörs ärendet av en beslutsfattande jurist. Ärenden som avser större belopp eller komplexa frågeställningar avgörs av en kvalificerad beslutsfattare, enhetschefen eller generaldirektören. Ärenden där huvudfrågan är av principiell karaktär avgörs av Nämnden för brottsskadeersättning. Nämnden består av domstolsjurister, särskilt sakkunniga samt politiskt utsedda ledamöter.

Utbetald brottskadeersättning uppgick 2018 till drygt 91 miljoner kronor, i det närmaste lika mycket som föregående år. Antalet inkomna ärenden var 9 656 vilket är i paritet med föregående år. Fördelningen mellan män och kvinnor var helt jämn. Antalet barn (under 18 år) var 1 286, med en liten övervikt för pojkar. Under året avgjordes 8 686 ärenden, en minskning med 853 ärenden i förhållande till föregående år. Av dessa avsåg 8 276 ersättning för personskada medan 410 avsåg ersättning för sak- eller ren förmögenhetsskada. Den ersättning som i genomsnitt lämnats per bifallsärende uppgick till 23 039 kronor.

Regressverksamhet

Genom regressverksamheten kräver myndigheten tillbaka utbetald brottsersättning från gärningspersoner. Regressintäkterna till staten motsvarar mer än en tredjedel av den brottskadeersättning som Brottsoffermyndigheten årligen betalar ut. Verksamheten fyller flera viktiga funktioner. Dels genom de intäkter som staten kräver tillbaka av gärningspersonerna men också genom att kravhanteringen är en signal från samhället att alla kända gärningspersoner hålls ansvariga för sina brott. Kravet som ställs mot kända gärningspersoner ger dessutom en upprättelse för de individuella brottsoffer i och med att gärningspersonen tar det slutliga betalningsansvaret.

Brottsofferfonden

Brottsofferfonden förmedlar medel till forskning och andra brottsofferinriktade projekt som bedrivs av ideella organisationer samt av offentliga och privata verksamheter. Fonden byggs huvudsakligen upp av avgifter från dömda personer.

Brottsofferfonden ska stimulera omfattningen och kvaliteten på det brottsofferarbete som bedrivs i Sverige. Det görs genom att Rådet för Brottsofferfonden lämnar bidrag till de ansökningar som håller högst kvalitet, utan avseende på kön.

Av förordningen om brottsofferfond framgår att bidrag får lämnas för att stödja forskning, utbildning, information och utvecklingsverksamhet inom brottsofferområdet. Bidrag får även lämnas i form av verksamhetsstöd till ideella organisationer. I regleringsbrev för 2018 framgick att minst 75 procent av fondens tillgängliga medel skulle tilldelas ideella organisationer som bedriver brottsofferstödande verksamhet.

Brottsofferfondens intäkter under 2018 var ca 44 miljoner kronor. Av dessa beviljades ca 30 miljoner till ideella organisationer (329 beviljade ansökningar), drygt 12 miljoner kronor till forskning (16 beviljade ansökningar) samt 138 tusen kronor till offentlig verksamhet (3 beviljade ansökningar). Ingen privat verksamhet hade beviljats medel.

En mycket stor del av Brottsofferfondens medel har fördelats till Brottsofferjouren Sverige och lokala brottsofferjouurer.

Kunskapscentrum

Brottsoffermyndighetens Kunskapscentrum arbetar för ett bättre bemötande, skydd och stöd till brottsoffer. Det görs bland annat genom att erbjuda utbildning och genom att samla, producera och sprida information till andra myndigheter, ideella organisationer och brottsoffer. ■

Skyddsvarnet är en non-profit organisation som grundades 1910. Vi förebygger social utslagning och skapar bättre förutsättningar för människor i samhället. Vi tillhör den idéburna sektorn och är partipolitiskt och religiöst obundna.

Våra verksamhetsområden:

Individ & familj
Arbetsintegrering
Utbildning

Seminarier:

Vi arrangerar löpande seminarier som lyfter samhällets och omvärldens aktuella frågor. Vi erbjuder både halvdagsseminarier och frukostseminarier.

Kommande seminarier under 2019 är:

Substitutionsbehandling

27 september kl. 13:00-16:00

Sandlersalen, ABF-huset, Sveavägen 41, Stockholm

Att sitta i fängelse

28 november kl. 13:00-16:00

Sandlersalen, ABF-huset, Sveavägen 41, Stockholm

Läs mer om oss på www.skyddsvarnet.se

Tidskrift för Kriminalvård delfinansieras av Skyddsvarnet- anno 1910

Lekmannaövervakare viktiga aktörer i det brottsförebyggande arbetet

Av Gunilla Sundblad och Minna Nyman Sabbadini

Gunilla Sundblad

Minna Nyman Sabbadini

Dagens Nyheter uppmärksammade nyligen att antalet lekmanövervakare drastiskt har minskat de senaste åren. Detta är en negativ utveckling som Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare, RFS, kämpat länge för att vända. Efter en tät dialog med Kriminalvårdens huvudkontor vet vi nu att insatsen inte kommer att avskaffas, vilket vi under en tid befarade. Vi vet att det görs ett utvecklingsarbete centralt för att förtydliga den frivillige övervakarens roll och utbildningen för lekmanövervakare ska ses över. Det finns även planer på att tydligare lägga in moment om samarbetet med frivilliga och civilsamhället i utbildningen för frivårdsinspektörer. Detta ger hopp inför framtiden, men med tanke på att Kriminalvården varnat för kommande nedskärningar i det brottsförebyggande arbetet

finns det också anledning till oro. Risken är att arbetet med de frivilliga fortsatt blir lågprioriterat om inte resurser avsätts för detta arbete lokalt.

Varför är det då så viktig med de frivilligas inslag i en övervakning?

Lekmanövervakare är viktiga aktörer i det brottsförebyggande arbetet. De finns ofta i klientens närområde, är tillgängliga utanför kontorstid och kan bidra till att stärka individens nätverk och tillit till andra människor. I dagens samhälle med ökade klyftor och känsla av utanförskap tror RFS att dessa frivilliga är ännu viktigare brobyggare än förr. Många av dessa individer har sedan tidigt i livet haft kontakt med många myndighetspersoner; att vetskapen om att lekmanövervakaren gör detta frivilligt för just mig

blir betydelsefullt i sig. Lekmannaövervakaren står också för en kontinuitet i en tid då det ofta är stor omsättning på handläggare, såväl inom Kriminalvården så som socialtjänst och andra myndigheter.

Professionella insatser och evidensbaserade metoder är viktigt och ska vara en naturlig del i en modern myndighet, men för att skapa hopp om förändring och vilja att ta emot hjälp är stödet från en frivillig vara en viktig pusselbit. Enligt Kerstin Svensson, forskare på Socialhögskolan i Lund, finns det stark evidens för att sociala band och förankring i samhället är viktigt vid återanpassning. Utan insatser som tillgodoser den mellanmännsliga aspekten är återanpassningen dömd att misslyckas.

Även ur ett samhälleligt perspektiv är möjligheten för medborgare att engagera sig via lagreglerade frivilliguppdrag något unikt och värt att värna i en demokrati. Denna aspekt av frivilliguppdragen, att uppdragstagaren genom att stödja en klient får ökad insyn i myndighetens arbete, kallar RFS medborgarinsyn. En aspekt av detta är även att myndigheterna via uppdragstagaren och dess eget nätverk kan nå ut med kunskap till fler och på sikt öka förtroendet för verksamheten.

I dag görs många satsningar på att bryta segregation och öka inkluderingen i samhället. Här ser RFS att de lagreglerade frivilliguppdragen skulle kunna användas i större utsträckning och mer medvetet i detta syfte. Att utföra dessa frivilliguppdrag är även stärkande för uppdragstagaren själv, det känns meningsfullt och bidrar till människors delaktighet i samhället. RFS fick möjligheten att pröva denna idé i Borlänge under hösten 2018 med medel från Delmos, Delegatio-

nen mot segregation. Kartläggningen visade att myndigheterna anser att det ingår i de lagreglerade frivilliguppdragen att motverka segregation men att det inte är tydligt uttalat samt att det saknas en tydlig strategi för detta. Här finns en stor utvecklad potential.

RFS förhoppning är nu att Kriminalvården helhjärtat satsar på dessa frivilligkrafter och tar till vara på människors vilja att stödja varandra.

Detta anser RFS krävs för att vända utvecklingen kring lekmanövervakare:

- Tydligt prioritera arbetet med lekmanövervakare och tillsätt resurser så att frivården har tid att arbeta strukturerat med rekrytering, utbildning, handledning och uppmuntran av lekmanövervakare.
- Öka personalens kunskap om syftet med lekmanövervakare och vad som krävs i arbetet med frivilliga.
- Lyft statusen för lekmanövervakare. Se dem som de nyckelfigurer i det brottsförebyggande arbetet som de kan vara.
- Arbeta strategisk med hur lekmanövervakare (och de andra lagreglerade frivilliguppdragen) kan bidra till att bryta segregation och öka inkludering i samhället.
- Involvera insatsen lekmanövervakare i hela Kriminalvårdens verksamhet. Allt från det enskilda ärendet till frivårdskollegiet, i handledningen för frivårdsinspektörer, rekryteringssatsningar av personal och i texter i personaltidningen Omkrim (som också alla lekmanövervakare får) och så vidare.

- Synliggör lekmanövervakarnas roll i externa samarbeten, till exempel i lokalt brottsförebyggande arbete.
- Förordna lekmanövervakare tidigt i verkställigheten; för de personer som dömts till fängelsestraff i god tid innan frigivningen. För långtidsdömda eller om tiden på häkte blir utdragen bör möjligheten att förordna en förtroendemän användas vilket knappt görs idag.
- Ha en konstruktiv dialog med RFS och civilsamhällets organisationer om hur lekmanövervakarinsatsen kan utvecklas.
- Skapa rutiner inför att övervakningen upphör. Om det finns ett fortsatt behov av stöd kan det vara lämpligt att hjälpa klienten att ansöka om insatsen kontaktperson enligt SoL via socialtjänsten. Om båda parter vill kan det vara en fördel om lekmanövervakaren kan fortsätta att stödja, men i rollen som kontaktperson. ■

Gunilla Sundblad är Förbundssekreterare och Minna Nyman Sabbadini är Kommunikatör på **RFS**

RFS är en ideell organisation med cirka 60 lokalföreningar vars medlemmar har lagreglerade frivilliguppdrag, såsom: lekmanövervakare, förtroendemän, kontaktperson, kontaktfamilj, stödfamilj, stödperson, god man, förvaltare, särskilt förordnad vårdnadshavare och besökare på anstalt och häkte.

Sluta skjut – tillsammans mot grovt våld i Malmö

Satsningen Sluta skjut har varit igång i drygt ett år. Satsningen går ut på att minska och förebygga dödligt och grovt våld kopplat till Malmös kriminella kretsar.

Av Arne Bogren

Sluta skjut arbetar efter den amerikanska strategin Group Violence Intervention, GVI. I strategin ingår ett så kallat call-in, ett informationsmöte dit frivårdsklienter som står under övervakning, antingen genom skyddstillsyn eller villkorlig frigivning, kallas. Under mötet får klienterna lyssna till ett antal talare, vilka representerar myndigheter, kommun och civilsamhälle. Talarna pratar utifrån sin organisations uppdrag men alla har samma huvudbudskap: samhället tolererar inte att konflikter löses med våld och de som använder sig av vapen eller annat grovt våld kommer att få alla samverkande organisationers ögon på sig samtidigt. Den som vill ha hjälp att lämna en kriminell livsstil, får all den hjälp som är möjlig.

Hittills har två call-in genomförts i Malmö. De som kallas är nödvändigtvis inte de mest våldsamma, utan i stället de som bedöms kunna ta emot information och sedan föra budskapet vidare till sina kretsar.

Custom Notification

Custom Notification är ett komplement till call-in men i mera komprimerad form. Syftet är detsamma, det vill säga att förmedla budskapet. Men i stället för att kalla till informationsmöte med många kallade, söks enskilda upp för samtal. Det utförs av polis och socialtjänst gemensamt. I vissa fall kan även frivården vara med. Besöken riktas mot brottsutsatta och gärningsmän som är involverade i grova våldsbrott men också personer involverade i konflikter under uppsegling.

Vid både call-in och custom notification erbjuds stöd i syfte att motivera och hjälpa dem som önskar lämna det destruktiva livet. Stödet erbjuds av socialtjänsten, frivården, arbetsmarknadsavdelningen och civilsamhället och ges via Konsultationsteamet som är ett samarbete mellan Malmö stad och polisen. Arbetet är långsiktigt. I vissa fall bara början av en längre process som det oftast

innebär att lämna en kriminell livsstil. Det handlar om allt från ett motivationsamtal via telefon till större insatser med boende på annan ort, sysselsättning, kontaktperson med mera, säger Anna Kosztovics från socialtjänsten och delprojektledare i Sluta skjut.

De kriminella kretsar som inte tagit det förmedlade budskapet på allvar, har sedan oktober förra året fått ökat fokus från polisen och kriminalvården. Men även andra samverkande organisationer så som Skatteverket och Kronofogdemyndigheten har varit med och riktat ökat fokus.

Målet är att man inte ska vilja riskera att vara med i den krets som är mest våldsamma och som då får myndigheterna utökade uppmärksamhet hela tiden. Klienter som ingår har hårda krav på sig att sköta sin övervakning och den som uteblir från frivårdsmötena riskerar att få avtjäna 15 dagars fängelse på grund av misskötsamhet, säger Jonas Angermund, frivårdsinspektör på Malmö Frivård och koordinator i Sluta skjut.

Utvecklad och effektiv samverkan

En positiv effekt av arbetet i Sluta skjut är att samverkan mellan myndigheter, kommunen och civilsamhället har utvecklats och effektiviserats. Medarbetare inom polisen och socialtjänsten har bland annat skapat bättre rutiner för mer genomarbetade orosanmälningar avseende personer upp till 21 år. Detta gör att socialtjänsten kan agera starkt, direkt och på bästa sätt.

Genom mera genomarbetade orosanmälningar, begränsar vi också kriminellas möjligheter att nyrekrytera ungdomar, säger Glenn Sjögren från polisen.

Trendbrott?

Det är för tidigt att säga att vi ser ett trendbrott avseende minskning av de grova brotten i Malmö, säger Johan Karlberg, gruppchef på Grova brott i Malmö. Men faktum är att sedan första call-in genomfördes i oktober förra året, har vi haft färre skjutningar än tidigare. Under perioden 11 oktober 2018 till och med 31 mars 2019 har det skett fem skjutningar mot person i Malmö varav en med dödlig utgång. Det är färre än vi tidigare sett.

Nöjda?

Nöjda? Nej, såklart inte. Arbetet fortsätter lika målstyrt som tidigare. Tillsammans fortsätter vi att vässa förmågan att bekämpa skjutningar och grovt våld i Malmö. Satsningen Sluta skjut pågår hela 2019 men redan nu står det klart att alla samverkande organisationer har som ambition att det gemensamma arbetet ska fortsätta.

Lägesbild grova våldsbrott i Malmö

Totalt 99 häktade

31 häktade gällande grova våldsbrott

30-tal frihetsberövade tongivande kriminella i pågående utredningar

2 pågående rättegångar med grova våldsbrott. Mord och mordförsök

80 olagliga vapen har tagits i beslag

Satsningen Sluta skjut är ett nationellt projekt där Malmö är pilot. Om piloten blir framgångsrik är tanken att strategin ska spridas till andra städer i Sverige med liknande problem. Projektet utvärderas av Malmö Universitet och den ska vara klar 20120.

Materialet är hämtat från Sluta skjuts officiella webbsida.

NOTISER

Socialstyrelsen rekommenderar nässpray mot överdoser.

Socialstyrelsen har kommit med rekommendationer att hälso- och sjukvården ska erbjuda nässprayen naloxon till personer som befinner sig i riskzonen för att drabbas av heroinöverdos. Sverige har en av de högsta siffrorna vad gäller narkotikarelaterade överdoser per invånare i Europa.

Naloxon fungerar som ett motgift vid en överdos av opioider. Socialstyrelsen rekommenderar också att personer i riskzonen ska erbjudas utbildning om hur det ska användas.

Den narkotikarelaterade dödligheten är hög i Sverige. Att öka tillgängligheten till Naloxon kan bidra till att minska antalet dödsfall till följd av överdoser. Socialstyrelsen fortsätter att stödja utvecklingen av beroendevården och kommer under 2019 bland annat att kartlägga förekomsten av samsjuklighet i psykisk ohälsa och beroendeproblematik och ta fram ett kunskapsstöd om läkemedelsbehandling av opioidberoende, säger Olivia Wigzell, Socialstyrelsens generaldirektör.

Naloxon har ingen opioidliknande effekt, och kan enligt Socialstyrelsen inte användas för missbruk. De nya rekommendationerna kommer att beröra drygt 10 000 personer i Sverige.

Utökning av platser genom dubbelbeläggning.

Kriminalvården utökar antalet anstaltsplatser med 194 tillfälliga platser för att mildra konsekvenserna av den rådande beläggningsituationen. Det sker genom dubbelbeläggning med två intagna i varje bostadsrum.

Det har fattats flera beslut om besparingar och effektiviseringar inom Kriminalvården. Det ekonomiska utrymme som besparingarna och effektiviseringarna skapar, satsas nu på anstalter och häkten för att mildra konsekvenserna.

När det gäller anstalterna kommer resurserna att användas till att utöka de så kallade beredskapsplatserna. Det vill säga platser som tas fram främst genom dubbelbeläggning. Behovet av platser är störst i säkerhetsklass 1 och 2, därför skapas platserna där.

Totalt ska 194 tillfälliga anstaltsplatser öppnas fram till september 2019.

Mer personal

Det kommer också att satsas på Kriminalvårdens överfulla häkten. Där kommer pengarna att användas till en ökad bemanning. Det behövs mer personal för att klara till exempel säkerhet och transporter, när man helatiden tvingas utnyttja besöksrum, transportplatser, avskildhetsrum och andra utrymmen tillfälligt.

Kriminalvården behöver långsiktigt utöka sin platskapacitet i både häkte och anstalt, det behövs nya platser för att kunna ta emot ett ökat klientinflöde. För att det ska bli möjligt krävs långsiktig finansiering av Kriminalvården, säger häktes- och anstaltsdirektör Hanna Jarl.

Stadig ökning av klienter de närmaste åren

Fram till 2022 kommer medelantalet klienter inom Kriminalvården att öka med 9 procent enligt nya prognoser.

Uppgifterna finns med i rapporten "Den framtida verksamhetsvolymen i rättskedjan" från Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten, Domstolsverket, Kriminalvården och Brottsförbyggande rådet. Där redovisar myndigheterna sina prognoser för åren 2019 till 2022.

För Kriminalvårdens del förutspås att medelantalet klienter ackumulerat ska öka med 9 procent under den här perioden. I antalet personer handlar det om en ökning med 1 355, från 15 815 år 2018 till 17 170 år 2022.

Snabbast ökning i anstalt

Om man bryter ner siffrorna och tittar på Kriminalvårdens verksamhetsgrenar så är det anstalterna som står för den största ökningen. Här är prognosen att klientantalet stiger med 518 personer under samma period, från 4 052 till 4 570. Det ger en ökning med 13 procent.

För både häkten och frivård förutspår man att ökningen landar på 7 procent. Antalet häktade stiger därmed från 1 695 år 2018 till 1 820 år 2022, en ökning med 155 personer. För frivårdens del stiger antalet klienter med 706, från 9 934 till 10 640.

Prognoserna bygger på hur antalet klienter förändrats historiskt. Det gör dem osäkra eftersom vi har haft ett trendbrott och inflödet av klienter nu vänder uppåt efter att tidigare ha minskat, menar Dan Andersson på Kriminalvårdens statistiksektion.

Prognoserna tar inte hänsyn till samtida faktorer som påverkar antalet klienter hos oss, som till exempel straffskärpningar, effektiviseringar i rättskedjan och samhälls- och brottsutvecklingen. Det trend brott som har skett bidrar också till, osäkerhet i prognoserna. Om man tar hänsyn till ytterligare påverkansfaktorer så kan ökningen bli kraftigare, säger Dan Andersson.

Kriminalvårdens generaldirektör till Försäkringskassan

Den 2 maj utsåg regeringen Kriminalvårdens generaldirektör Nils Öberg till ny generaldirektör för Försäkringskassan. Han tillträdde sitt nya uppdrag den 3 juni. Som tillförordnad generaldirektör för Kriminalvården har

regeringen utsett Stefan Strömberg. Han har tidigare arbetat bland annat som generaldirektör för Domstolsverket, rikspolischef och lagman.

Samma dag, den 2 maj, utsåg regeringen kriminalvårdsdirektör Eliabet Åsbjörnsson Hollmark till ny generaldirektör för Statens Institutionsstyrelse, SiS. Hon tillträder det nya uppdraget den 15 augusti. Kriminalvårdens generaldirektör till Försäkringskassan

Den 2 maj utsåg regeringen Kriminalvårdens generaldirektör Nils Öberg till ny generaldirektör för Försäkringskassan. Han tillträdde sitt nya uppdrag den 3 juni.

Som tillförordnad generaldirektör för Kriminalvården har regeringen utsett Stefan Strömberg. Han har tidigare arbetat bland annat som generaldirektör för Domstolsverket, rikspolischef och lagman.

Samma dag, den 2 maj, utsåg regeringen kriminalvårdsdirektör Eliabet Åsbjörnsson Hollmark till ny generaldirektör för Statens Institutionsstyrelse, SiS. Hon tillträder det nya uppdraget den 15 augusti.

Vi behöver dig som betalande prenumerant!
Gå till formuläret på hemsidan och anmäl dig!

Medlemskap för privatpersoner i Svenska Fångårdssällskapet
inklusive tidskriften kostar endast 150 kronor

Plusgirokonto 29 80 60 - 5

Meddela din e-postadress
och anmäl adressändringar på hemsidan.

www.tfkriminalvard.org/prenumeration/

På hemsidan finns många årgångar av Tfk samlade.

www.tfkriminalvard.org

